

СПОСОБИ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

Котлубаєва К.С.,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6055-2195>

e-mail: kseniazagaichyk@ukr.net

Котлубаєва К. С. Способи введення в оману суду або іншого уповноваженого органу.

У статті розглянуто та обґрунтовано необхідність встановлення способу вчинення кримінального правопорушення, як центрального елементу криміналістичної характеристики. Проаналізовано та вивчено роботи провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, які в своїх працях досліджували поняття спосіб кримінального правопорушення, його значення та взаємозв'язок з іншими елементами криміналістичної характеристики. Всебічно досліджено поняття спосіб вчинення кримінального правопорушення. Встановлено, що більшість криміналістів до способу вчинення кримінального правопорушення включають певну систему дій яка включає в себе дії по підготовці, вчиненню і прихованню. Виявлено необхідність розроблення класифікації способів вчинення завідомо неправдивого способу введенню в оману суду або іншого уповноваженого органу, яка дозволить слідчому встановити ще невідомі елементи криміналістичної характеристики, визначити слідчі ситуації які склалися під час розслідування, вчасно оцінювати одержані показання та інші докази.

Проведено аналіз ст.384 КК України та в залежності від способу дії та її змісту виділені наступні способи введення в оману суду або іншого уповноваженого органу:

1. Надання завідомо неправдивих показань.
2. Складання та/або надання завідомо неправдивого висновку експерта.
3. Подання завідомо недостовірних, або підроблених доказів.
4. Складання та/або подання завідомо неправдивого звіту оцінювача.
5. Складання та/або подання завідомо неправдивого перекладу.

У статі детально розглянуть виділені автором способи вчинення надання завідомо неправдивих показань, які містять в собі дії по підготовці, вчиненню та прихованню. Висвітлені способи вчинення складання завідомо неправдивого висновку експерта в залежності від структури даного документа. Проаналізовано поняття доказів та встановлено способи подання завідомо недостовірних або підроблених доказів. В залежності від процедури оцінки майна та майнових прав автором виділені способи підготовки, вчинення та приховання складання та подання завідомо неправдивого звіту оцінювача. Визначено способи завідомо неправильного перекладу.

Ключові слова: спосіб вчинення, підготовка, приховання, завідомо неправдиві показання, завідомо неправдивий висновок експерта, підроблені докази, неправдивий звіт оцінювача майна, неправильний переклад.

Kotlybaeva. K. Methods of misleading the court or other authorized body.

The article considers and substantiates the need to establish the method of committing a criminal offense as a central element of forensic characteristics. The works of leading domestic and foreign scientists who have studied the concept of the method of criminal offense, its meaning and relationship with other elements of forensic characterization are analyzed and studied. The concept of the method of committing a criminal offense has been comprehensively studied. It is established that most criminologists include a certain system of actions in the method of committing a criminal offense, which includes actions to prepare, commit and conceal. The need to develop a classification of methods of committing knowingly false methods of misleading the court or other authorized body, which will allow the investigator to establish as yet unknown

elements of forensic characteristics, identify investigative situations during the investigation, timely assess the testimony and other evidence.

The analysis of Article 384 of the Criminal Code of Ukraine was carried out and, depending on the method of action and its content, the following methods of misleading the court or other authorized body were identified:

1. Providing knowingly false testimony.
2. Compilation and / or submission of knowingly false expert opinion.
3. Submission of knowingly unreliable or forged evidence.
4. Compilation and / or submission of a knowingly false report of the appraiser.
5. Compilation and / or submission of knowingly false translation.

The article will consider in detail the methods identified by the author to provide knowingly false testimony, which include actions to prepare, commit and conceal. The ways of making a knowingly false expert opinion depending on the structure of this document are highlighted. The notion of evidence is analyzed and the ways of presenting knowingly unreliable or forged evidence are established. Depending on the procedure of property and property rights valuation, the author identifies ways to prepare, commit and conceal the preparation and submission of a knowingly false appraiser's report. Methods of knowingly incorrect translation are identified.

Key words: method of commission, preparation, concealment, knowingly false testimony, knowingly false expert opinion, forged evidence, false property appraiser's report, incorrect translation.

Постановка проблеми. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення виступає однією з найголовніших задач при розслідуванні кримінальних правопорушень. Спосіб, як центральний елемент криміналістичної характеристики тісно пов'язаний з особою злочинця, його навичками, психологічним станом, індивідуальними особливостями та середовищем, в якому сформулювалась особистість. При виборі способу, в більшості випадків, злочинець враховує та всебічно вивчає обстановку, яка склалася на момент вчинення кримінального правопорушення.

Окрім того, визначення способу вчинення кримінальних правопорушень дозволяє висунути версії, запланувати комплекс слідчих (розшукових) дій.

Стан опрацювання цієї проблематики. Поняття способу, як структурного елементу криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, його взаємозв'язок з іншими елементами та значення для розслідування у своїх роботах досліджували провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: В. В. Агафонов, В. П. Анцеферов, Ю. В. Баулін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. К. Весельській, В. О. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, Є. І. Зуєв, А. В. Іщенко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. В. Куклін, В. К. Лисиченко, С. П. Мітрічев, В. А. Образцов, І. Ф. Пантелєєв, М. І. Порубов, В. В. Радаєв, М. В. Салтєвський, Л. А. Сергєєв, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та інші.

Як елемент криміналістичної характеристики спосіб досліджували в межах методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень: П. Д. Біленчук, С. Ю. Журавлев, С. О. Книженко, В. П. Корж, В. О. Малярєва, Г. А. Матусовський, Л. В. Пономарьєва, О. В. Пчеліна, Р. Л. Степанюк, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, М. В. Шепітько та інші.

Однак нині залишаються недостатньо вивченими питання, що стосуються способу вчинення введення в оману суду або іншого уповноваженого органу.

Метою статті є встановлення способів введення в оману суду або іншого уповноваженого органу та їх класифікація з метою подальшого удосконалення роботи слідчо-оперативних органів при розслідуванні даних кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Спосіб вчинення кримінального правопорушення на сьогоднішній день вивчається багатьма науками кримінального циклу. Єдиного визначення поняття способу вчинення кримінального правопорушення серед криміналістів до теперішнього часу не має. Так, О. Н. Колесніченко, досліджуючи криміналістичні аспекти способу вчинення кримінального правопорушення визначив його як дії злочинця, виражені у певній послідовності, поєднанні окремих рухів, прийомів, які застосовує особа злочинця. На його думку слід розрізняти такі поняття, як спосіб підготовки до вчинення кримінального правопорушення, спосіб вчинення, а також приховання кримінального правопорушення [1, с. 81].

В. П. Бахін зазначає, що спосіб вчинення кримінального правопорушення – це вираження та відображення образу дії злочинця під час вчинення ним протиправних дій [2, с. 197].

В. Ю. Шепітько під способом вчинення кримінального правопорушення розуміє спосіб дій злочинця, який виражається в певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготування, вчинення та приховання кримінального правопорушення [3, с. 208].

А. Ф. Волобуєв під способом розуміє певну систему дій, прийомів та окремих операцій злочинців, у тому числі використання знаряддя кримінального правопорушення (автотранспорту, вогнепальної й холодної зброї, знарядь зламу, обладнання для виготовлення фальшивих документів тощо) й включає до них дії з підготовки, вчинення та приховування [4, с.9].

Не вдаючись до дискусій відзначимо, що ми підтримуємо точку зору більшості криміналістів, які виділяють спосіб підготовки, вчинення і приховання кримінального правопорушення [5, с. 424; 6, с.143; 7, с.374].

Аналіз ст. 384 КК України дозволяє в залежності від способу вчинення кримінального правопорушення виділити наступні способи введення в оману суду або іншого уповноваженого органу:

1. Надання завідомо неправдивих показань.
2. Складання та/або надання завідомо неправдивого виснову експерта.
3. Подання завідомо недостовірних, або підроблених доказів.
4. Складання та/або подання завідомо неправдивого звіту оцінювача.
5. Складання та/або подання завідомо неправдивого перекладу.

Наведена класифікація способів введення в оману суду або іншого уповноваженого органу дозволить слідчому встановити ще невідомі елементи криміналістичної характеристики таких кримінальних правопорушень, визначати які ситуації склалися під час розслідування, вчасно оцінювати й використовувати одержані показання та планувати свої подальші дії. Також знання способів допоможе обирати тактичні прийоми як під час допиту підозрюваних осіб, так і при проведенні інших слідчих (розшукових) дій.

Враховуючи вищевикладене пропонуємо більш детально розглянути виділені нами способи.

Розкриваючи способи дачі завідомо неправдивих показань, зауважимо, що вони можуть містити в собі дії по підготовці, вчиненню та прихованню. Результати проведеного нами дослідження дозволили виділити наступні способи вчинення завідомо неправдивих показань:

- дача завідомо неправдивих показань свідком, потерпілим, спонтанно (без попереднього обміркування показань);
- попереднє обміркування майбутніх показань із вигадуванням легенди, неіснуючого алібі;
- дача завідомо неправдивих показань, які пов'язані зі створенням фейкових (неправдивих) слідів кримінального правопорушення [8, с.126].

Надаючи характеристику дій злочинця по підготовці до дачі завідомо неправдивих показань відзначимо про те, що ними найчастіше є :

1. Написання та заучування тексту показань, які особа має намір надати.
2. Підшукування осіб, які могли б підтвердити завідомо неправдиві показання (підкуп, погроза, використання дружніх зв'язків).
3. Обміркування та зіставлення вигаданих показань з відомими фактами, зібраними речовими доказами та показаннями інших учасників [8, с. 126].
4. Вивчення обстановки, умов та осіб, відносно яких злочинець має намір дати неправдиві показання.

За способом виявлення неправдивих показань вважаємо за доцільне серед них виділити наступні групи:

1. Неправдиві показання, які виявляються шляхом зіставлення показань різних учасників кримінального провадження.
2. Неправдиві показання, що виявляються шляхом аналізу показань однієї й тієї ж особи, але отримані в різний час та мають суттєві розбіжності.
3. Неправдиві показання, що виявляються шляхом аналізу показань особи та інших, зібраних по кримінальному провадженню доказів.
4. Встановлення неправдивих показань під час розслідування іншого кримінального провадження [8, с.127].

Матеріали слідчо-судової практики вказують на те, що завідомо неправдиві показання найчастіше виявляються шляхом аналізу показань особи та інших, зібраних по кримінальному провадженню доказів.

Надаючи характеристику способам вчинення завідомо неправдивого висновку експерта зазначимо, що він залежить, в першу чергу від алгоритму дослідження та структури висновку експерта. Аналіз норм чинного кримінального законодавства залежно від етапів та видів експертної діяльності дозволив нам виділити такі способи вчинення завідомо неправдивого висновку експерта:

1. Складання завідомо неправдивого висновку експерта.
2. Надання завідомо неправдивого висновку експерта.
3. Складання та надання завідомо неправдивого висновку експерта [9, с.113].

Вважаємо за необхідне зазначити те, що способи складання завідомо неправдивого висновку експерта залежні від структури даного виду документа. Нагадаємо, що структура висновку експерта складається з таких частин: вступна, дослідницька й резолютивна.

Статистичні дані зареєстрованих та направлених до суду кримінальних правопорушень вказують на те, що на сьогодні таких видів кримінальних правопорушень як складання завідомо неправдивого висновку експерта не зареєстровано.

Однак, загальні положення вчення про спосіб вчинення злочину дозволяють нам виділити типові способи складання завідомо неправдивого висновку експерта на підготовчій (попередній), аналітичній (роздільній), порівняльній та синтезуючій (оціночній) стадії експертного дослідження:

- надання неправдивої інформації у вступній частині висновку. Неправдиві відомості в вступній частині висновку можуть подаватися відносно об'єктів, поданих на експертизу; цілісності їх упаковки; кваліфікації експерта. Так, у вступній частині можуть бути: 1) відображення неповного переліку об'єктів, що підлягають дослідженню, і зразків наданих для проведення експертизи, 2) відображення таких відомостей про стан об'єктів, які насправді не відповідають дійсності та подальша заміна наданих на експертизу доказів або їх частин, 3) відображення неправдивих відомостей про псування або руйнування об'єктів унаслідок неправильного упакування, транспортування або інших причин [9, с.114].
- надання неправдивої інформації в дослідницькій частині. Неправдива інформація може подаватися відносно використаної методики, повноти проведених досліджень. Відповідно вступна частина містить правдиву інформацію, а дослідницька та заключна – неправдиву. Беручи до уваги взаємозалежність аналітичної та порівняльної стадії експертного дослідження пропонуємо виокремити такі способи надання завідомо неправдивої інформації в дослідницькій частині: 1) використання ілюстрацій, які не відповідають наданим на експертизу об'єктам; 2) часткова заміна правдивих фактів про досліджувані об'єкти вигаданими; 3) повне виключення правдивих фактів і заміна їх недейсними;
- надання неправдивої інформації тільки в заключній частині висновку експерта. У результаті висновку експерта не є похідними від проведеного дослідження та можуть суперечити вступній та/або дослідницькій частинам. На заключній стадії одним із способів складання завідомо неправдивого висновку експерта є відображення висновків, які повністю або частково не відповідають дослідницькій частині висновку експерта [9, с.113-114].

Надаючи характеристику способам подання завідомо недостовірних, або підроблених доказів необхідно з'ясувати поняття доказів, процедуру їх надання.

Коротко зазначимо, КПК України під доказами розуміє фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [10].

Зауважимо, що способи подання завідомо недостовірних або підроблених доказів також мають стадію підготовки, вчинення та приховання.

Способами підготовки подання завідомо недостовірних або підроблених доказів можуть бути:

- вивчення матеріалів та фактів, які вже існують в даному провадженні;
 - відшукування, створення, підроблення матеріалів, документів або їх частин;
 - підшукування засобів (техніки або осіб) за допомогою яких можливо створити фіктивний доказ;
- Способами вчинення подання завідомо недостовірних доказів можуть бути:

- подання недостовірних або підроблених речових доказів;

–Подання фіктивних документів з інтелектуальним або матеріальним підроблення, яку в свою чергу може бути повним або частковим.

Способами приховання подання завідомо недостовірних доказів можуть бути:

- подання недостовірних або підроблених доказів, які не будуть суперечити вже існуючим матеріалам провадження;
- подання фальшивих документів з інтелектуальним підробленням;
- змова про підтвердження законної процедури одержання неправдивого документа;
- інші.

Розкриваючи характеристику складання та/або подання завідомо неправдивого звіту оцінювачем про оцінку майна необхідно зазначити, що незалежна оцінка майна проводиться у певній послідовності.

Аналіз процедури оцінки та предмета злочинного посягання дозволяють нам визначити типові способи підготовки завідомо неправдивого висновку про оцінку майна:

- вивчення об'єкта який потребує оцінки;
- відшукання об'єкта (фотографій, зображень) схожого за характеристиками але в гіршому або ліпшому стані, ніж той який потрібно оцінити;
- узгодження та обговорення дій з можливими співучасниками;
- вибір методичних підходів, методів та оціночних процедур, що буде порушувати порядок оцінки.

Аналіз загальних засад оцінки майна і майнових прав дозволяє нам визначити наступні способи приховання завідомо неправдивого звіту:

- заміни об'єкта оцінки;
- роздруківка фотографій із зображенням іншого об'єкта;
- створення документа, зміст якого не відповідає (збільшує, зменшує) вартість предмета оцінки.

Способами вчинення завідомо неправдивого звіту оцінювачем про оцінку майна можуть бути:

- відображення таких відомостей про стан об'єктів, які насправді не відповідають дійсності;
- використання неналежних методичних підходів, методів та оціночних процедур;
- надання оцінки майна оцінювачем, який не має дійсного сертифікату суб'єкта оціночної діяльності.

Визначаючи характеристику способів завідомо неправильного перекладу, відзначимо, що він буде залежати, в першу чергу, від форми надання перекладу (письмового, усного).

Способами вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень можуть бути:

- неповний переклад;
- неправильний переклад (повний або частковий).

В свою чергу, завідомо неправильний переклад може бути усним та/або письмовим. Відповідно способами вчинення є неправдивий усний чи письмовий переклад, або одночасно неправдивий і усний і письмовий переклад.

Дії по підготовці завідомо неправильного перекладу можуть виявлятися у:

- вивченні осіб, які будуть присутні при перекладі або яким надається даний переклад, з метою з'ясування рівня володіння ними іноземної мови;
- наданні підробленого документа про знання іноземної мови;
- підкуп перекладача;
- створенні умов, які унеможливають використання або подальше відтворення відео-, звукозапису.

Дії по прихованню завідомо неправдивого перекладу можуть виявлятися в наступному:

- у разі надання усного перекладу – надання письмового перекладу, який неправдиво відображає зміст усного;
- знищенні чи пошкодженні відео-, звукозапису слідчих дій на яких був задіяний перекладач.

Висновки. Підбиваючи підсумки необхідно сказати, що типовими способами введення в оману суду або іншого уповноваженого органу є: дача завідомо неправдивих показань; завідомо неправдивий висновок експерта; подання завідомо недостовірних, або підроблених доказів; завідомо неправдивий звіт оцінювача або завідомо неправдивий переклад. В залежності від обстановки їх вчинення, характеристики особи злочинця вказані способи можуть поєднувати в собі різні стадії: підготовки, вчинення і приховання.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко А.Н. Коновалова В.Е. Криміналістическая характеристика преступлений : учебное пособие. Харьков : Юрид. ин-т, 1985. 92 с.
2. Бахин В.П. Криміналістика. Проблемы и мнения (1962-2002 гг.). Киев, 2002. 268 с.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістика : курс лекцій. Харків : Одиссей, 2003. 314 с.
4. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / за ред. А. Ф. Волобуєва. Харків, Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2017. 312 с.
5. Криміналістика : підручник / В.Ю. Шепітько та ін. Київ : Ін Юре, 2016. 636 с.
6. Криміналістика : підручник / за ред. В.М. Глібока. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с.
7. Криміналістика : підручник : Допущено МВС України / В.Д. Берназ та ін.. Харків : ХНУВС, 2011. 665 с.
8. Котлубаєва К.С. Способи завідомо неправдивих показань. *Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми вдосконалення правового забезпечення 288 прав і свобод людини і громадянина»* (м. Запоріжжя, 24-25 червня 2016 р.). Запоріжжя, 2016. С. 125-128.
9. Котлубаєва К.С. Завідомо неправдивий висновок експерта: способи вчинення. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : збірник матеріалів міжнародно науково-практичної конференції, присвяч. 95-річчю створення Харківського НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10–11 жовтня 2018 р.). Харків : Право, 2018. С.113-114.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (в ред. від 08.08.2021 р.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465117?find=1&text=%E4%EE%EA%E0%E7%E8#w18> (дата звернення 07.02.2022)